

KONFERENCJA NAUKOWA
„KLASZTOR DOMINIKAŃSKI W TORUNIU. W 750 ROCZNICĘ FUNDACJI”

W dniu 4 X 2013 r. odbyła się zorganizowana przez Towarzystwo Naukowe w Toruniu oraz Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika konferencja naukowa pt. „Klasztor dominikański w Toruniu. W 750 rocznicę fundacji”. Organizatorzy – prof. Waldemar Rozynkowski, dr hab. Piotr Oliński oraz dr Juliusz Raczkowski – w związku z 750. rocznicą fundacji nieistniejącego już klasztoru dominikańskiego w Toruniu obrali sobie za cel przedstawienie dziejów toruńskiego klasztoru od jego założenia do momentu kasaty z perspektywy różnych dziedzin badawczych: historii, historii sztuki oraz archeologii. Interdyscyplinarne spotkanie miało skutkować wymianą poglądów oraz zachęcić badaczy do współpracy.

Zebranych prelegentów i gości uroczystie powitali organizatorzy konferencji oraz dyrektor Instytutu Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika – prof. Jacek Wijaczka, zastanawiający się nad fenomenem kościoła dominikańskiego i jego miejscem w protestanckim mieście, jakim był nowożytny Toruń.

Jako pierwszy z prelegentów zabrał głos prof. Andrzej Radziwiński (Toruń), który w swoim wystąpieniu pt. „Dominikanie toruńscy na tle życia zakonnego w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach” skupił się na prezentacji sieci klasztorów oraz całokształtu życia zakonnego, zadając jednocześnie pytania o relacje między wspólnotami klasztorowymi a władzą terytorialnym. Jak się okazało, zakon krzyżacki nie należał do hojnych fundatorów. W XV w. na terenie jego państwa w Prusach znajdowało się 30 klasztorów, wśród których przeważały miejskie zakony żebracze. Najbogatsze były dawne fundacje książęce, które na skutek zachodzących zmian terytorialnych znalazły się pod władzą krzyżacką.

Wystąpienie dr Moniki Jakubek-Raczkowskiej (Toruń) oraz dr. Juliusza Raczkowskiego (Toruń) pt. „Dominikanie: obraz i kult. Średniowieczne elementy wystroju kościoła św. Mikołaja w Toruniu” zostało opatrzone barwną prezentacją multimedialną. Jako historycy sztuki badacze skupili uwagę słuchaczy na symbolice kościoła św. Mikołaja, którego pewne ocalałe elementy wyposażenia można oglądać obecnie w kościele św. Jakuba w Toruniu. Jak wskazali referenci, przestrzeń liturgiczna kościoła dominikańskiego musiała być dostosowana do duszpasterskiej i kaznodziejskiej działalności klasztoru. Z kolei dzieła sztuki miały za zadanie oddziaływać na wiernych, przykuwając uwagę także osób niepiśmiennych. Dzięki swojej symbolice i mistycznemu wymiarowi stawały się narzędziami katolickiej propagandy.

Kolejny prelegent – dr hab. Rafał Kubicki (Gdańsk) – przedstawił temat „Miejsce klasztoru toruńskiego w prowincji polskiej dominikanów w średniowieczu”. Badacz zwrócił uwagę na przewodnictwo toruńskiego klasztoru w kontracie pruskiej oraz jego miejsce wśród najbardziej znanych w całej prowincji polskiej. Taki stan rzeczy wiązał się między innymi z bardzo ważną rolą szkoły dominikańskiej. Toruński klasztor, wysyłający swoich braci na studia zagraniczne, stał się w XIV w. ważnym ośrodkiem szkolnictwa w państwie zakonu krzyżackiego oraz wiodącym ośrodkiem życia zakonnego na tle innych mendykantów.

W swoim wystąpieniu pt. „Stosunki krzyżacko-dominikańskie w Prusach do 1466 r.” prof. Sławomir Zonenberg (Bydgoszcz) zaprezentował różne aspekty relacji dominikanów z zakonem krzyżackim. Badacz przedstawił źródłowe przykłady współdziałania obu grup, mianowicie: przyjmowanie dominikanów do zakonu krzyżackiego i braci krzyżackich do dominikańskiego klasztoru, obecność dominikanów jako krzyżackich spowiedników oraz odmawianie modlitw w konwentach krzyżackich na dominikańską modłę. Pogorszenie relacji nastąpiło w latach trzydziestych XIV w., od kiedy Krzyżacy utrudniali obsadzanie przez dominikanów biskupich stanowisk w swoim państwie w Prusach. Referent wskazał także na mniej przyjazne stosunki dominikańsko-krzyżackie na terenie Pomorza Gdańskiego, gdzie następowały próby ograniczania przywilejów dla klasztorów (np. w zakresie udzielania odpustów i pokuty) oraz zabiegi krzyżackich władz, blokujących bogate nadania dla dominikanów, podobne do tych, które można było obserwować na ziemiach polskich. Okazało się, że dominikanie odegrali ważną rolę przez moralny wpływ i faktyczne nawoływanie do wsparcia zakonu krzyżackiego podczas podboju Prus w XIII w.

Kolejny prelegent – dr Łukasz Myszka (Bydgoszcz) – w swoim wystąpieniu pt. „Działalność duszpasterska dominikanów toruńskich w czasach nowożytnych” przedstawił syntetyczny obraz działalności dominikanów w mieście, obejmujący między innymi: sprawowanie sakramentów, propagowanie kultu Eucharystii i Męki Pańskiej, działalność kaznodziejską, prowadzenie szkoły dla osób świeckich. Jak zauważył badacz, zakon „przetrwiał” reformację, nie tracąc swojej świątyni oraz stając się głównym opiekunem katolików. Mimo zabiegów protestanckich władz miejskich, utrudniających realizację ich głównych zadań, dominikanie należeli do najistotniejszych ośrodków skupiających życie religijne w mieście.

W wystąpieniu pt. „Księga metrykalna parafii w Kaszczorku w kontekście ostatnich lat pobytu dominikanów w Toruniu” prof. Waldemar Rozynkowski (Toruń) skupił swoją uwagę na osobach dominikanów obecnych w Toruniu do początków XIX w.

Ostatni z prelegentów – mgr Witold Konopka (Toruń) – przedstawił referat pt. „Losy wyposażenia klasztoru dominikańskiego w Toruniu po kasacie. Wybrane przykłady”. Omówił proces przekazywania wyposażenia klasztoru na podstawie dziewiętnastowiecznych inwentarzy oraz zaprezentował przedmioty zachowane do dzisiaj. Postawił tezę, że przez przyzmat pozostałości wyposażenia kościoła dominikanów, obecnych w toruńskich świątyniach, można zaobserwować zasady funkcjonowania poddominikańskiego dziedzictwa.

Poszczególne referaty wywoływały bardzo ożywioną dyskusję. Wielokrotnie wskazywano na potrzebę współpracy interdyscyplinarnej oraz prowadzenia badań przy uwzględnieniu różnych założeń metodologicznych. Planowana jest także publikacja materiałów pokonferencyjnych.

Alicja Mutrynowska (Toruń)